

יומא עה

משה שווערד

1. מהרש"א על יומא דף עה/א

גמ' לפתח בית דוד נעשה כנחל כו'. הוא רמז דלעתיד ימשך מלכותו /דוד/ כמ"ש בהוריות פ"ג אין מושחין את המלכים אלא על המעין כדי שתמשך מלכותן שנאמר והורדתם אותו אל גיחון וגו':

2. ספר בניהו בן יהוידע על יומא דף עה/א

שבו רוחצין זבין וזכות. אף על גב שהוא נחל שוטף וסכנה לרחוץ בו הם מושכין ממנו מים לבריות ומקוואות ורוחצין בהם ואף על גב דנידות שכיחי טפי מזכות וזכות טפי מילדות נקיש התנא הזכרים ברישא וכיון דנקיש זבין נקיש זכות בהדיהו משום דחד טומאה נינהו:

3. תוספות מסכת יומא דף עה עמוד א

מכאן רמז לנדה שצריכה לישב עד צוארה במים - שאלו מקמי רב יהודה גאון זצ"ל טבילת נדה מדאורייתא מנלן [1] והשיב קל וחומר ממגעה [2] ור"ת פירש דנפקא מדכתיב במי נדה ודרשינן במסכת עבודת כוכבים (דף עה:): מים שהנדה טובלת בהן [3] ור"י פירש מדכתיב והזוה בנדתה ודרשינן בפ' במה אשה (שבת דף סד:): בנדתה תהא עד שתבא במים.

4. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת יומא דף עה עמוד א

שם. וכתבו התוס' בשם רבי יהודאי גאון דטבילת נדה מדאורייתא ק"ו ממגעה, ולכאורה תינה טבילה מטומאתה שפיר ילפינן ממגעה אבל ליטהר לבעלה מנלן דמהני ע"י טבילה, וצ"ל דס"ל דתליא היתר לבעלה בדין טומאתה ותליא אהדדי.

5. שו"ת חתם סופר חלק ב (יורה דעה) סימן קצד

טבילת נדה לבעל עיני תוס' חגיג' י"א ע"א ותוס' יבמות מ"ז ע"ב ויש כאן ד' שיטות [1] לבה"ג נפקא ליה מק"ו אם הנוגע בה טעון טבילה מכ"ש נדה עצמה וזה יתכן לנדה עצמה לטהרו' דלא כתיב בפ' נדה שבסוף פ' מצורע לא כתיב טבילה בגופה אלא מק"ו ממגעה ומשכבה נפקא לן ועונשין מדין כזה והוא פשוט אבל כל זה לטהרות אבל לבעלה דלא כתיב בהאי פרשה אלא בפ' עריות באחרי מות ובקדושים ושם לא נזכרה טבילה וקל וחומר ליכא דבעלה חולין הוא ואפשר דלא בעי טבילה ולקושיא זו נתכוונו התוספת בהגיגה י"א ע"א ד"ה לא נצרכא אלא לשיעור מקוה ע"ש.

וליישב דברי בה"ג נ"ל דפשיטא ליה דגם בפ' נדה שבפ' מצורע נמי הוזכר איסור עריות לבעלה דהרי כ' שם ותהי נדתה עליו ומיניה דרשי' במס' שבועות י"ח ע"ב דלא לפרוש באבר חי דאפ"ל בשעת תהי עליו ומכיון שהוזכר איסור לבעלה באותו קרא הרי הוא בכלל כל מאי דכתב שם וכיון דטבילה גופא לטהרות כמפורש שם מק"ו ממגעה א"כ וה"ה וכו"ש לבעלה זה נ"ל דעת בה"ג.

ועד"ז יש קצת לקיים דברי ריב"ן לקוני' שם במס' שבועות שם רמז לבעל נדה מן התורה מנין ר"ל טרם שידע רמז לפרוש באבר חי מהאי קרא לא ידע רמז לנדה כלל היינו משפסק הדם שתאסר עד שתבוא במים ולבסוף משגילה לו רמז לפרוש באבר חי ממילא נודע ג"כ רמז לבעל נדה וע"ד צחות י"ל ג"כ במס' שבת י"ג ע"ב בעובדא דההיא תלמיד י"ל דהאי תלמיד קיל בעיניו ימי ליבונה דהוה ס"ל מן התורה לא בעי טבילה לבעל' דדרשא דותהי נדתה עליו לא משמע ליה דלא שייך לומר רמז לפרוש באבר חי שלא נזכר בפ' עריות כלל ע"כ לא נ"ל האי דרשה וכיון שלא נזכר בפ' טהרות שום רמז מאיסורא לבעלה ע"כ לא נ"ל טבילת נדה לבעלה מן התורה רק מדרבנן ע"כ הי' קל בעיניו אבל התם בשבועות מסיק ש"ס תינה עשה נפקא מותהי נדתה עליו לאו מנין ומייתי ליה מואל אשה בנדת טומאת' לא תקרב לא תפרש הוא נמצא כתי' שפיר בפ' עריות ג"כ ובא זה ולימד על זה והאי תלמיד לא משמע ליה לא תקרב לא תפרש והיינו דקאמר אלי ז"ל שלא נשא פנים בתורה דכתיב אל אשה בנדת טומאתה לא תקרב.

[2] שיטה שני' דעת ר"ת דמייתי טבילת נדה לבעלה מאך במי נדה יתחטא מים שהנדה טובלת בהן וס"ל כהסובר' טבילת כלים חדשים דאורי' לאפוקי מהסוכרים דרבנן וקרא אסמכתא ומי נדה ר"ל מי הזיה של אפר הפרה לטומאת מת ע"ש ברמב"ן ובראשונים שלהי מס' ע"ז והנה ס"ל ר"ת אי ס"ד לטהרות קאמר למה תלה במים שנדה טובלת שאין מפורש בה טבילה בקרא אלא מק"ו ה"ל למימר מים שבעל קרי טובל בהם דמפורש ביה רחיצה ומ' סאה שכל בשרו עולה בהם אע"כ היינו משום דכל שארי טבילות הם לטהרות ולקודש ואינו ענין לטבילת כלים הניקחים מן הנכרים לכן סמכו קרא אמי נדה לבעלה דהוי נמי חולין ובעי טבילה וא"ש ומ"מ נ"ל דהאי הוכחה נמי צריך לדבה"ג דאי לאו דמפורש בשום מקום טבילת נדה לבעלה לא הו"מ קרא למימר שיטבול הכלים במי' ונדה גופה היכי כתיבה אלא בא זה וגילה על זה דבעל ה"ג הנ"ל.

וביבמות מ"ז ע"ב דאמרי' במקום שנדה טובלת שם גר ועבד משוחרר טובלין תלו חכז' גר בנדה מטעם הנ"ל דאע"ג דחייב טבילת גר ילפינן מכנס כאבותיכם מה אבותינו לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה ואותה טבילה היתה בעמדם לפני הר סיני והתם הי' טבילה לקודש כנכנס למקדש דהר סיני היה אז מקום מקדש ה' מ"מ טבילת גר דילפינן מיניה אינו אלא טבילת חולין וילפ" מנדה לבעלה דחולין היא ובעו מ' סאה וה"ג דכוותיה וביומא ע"ח מייתי ש"ס קרא דזכריה יהיה מקור נפתח לבית דוד לחטאת ולנדה פירש"י וכן בתרגום מי אדיותא שצריך מים חיים ורד"ק פ"י מי שזבה טובלת שצריך מים חיים ובאמת כן משמעות מתני' ה' פ"ה דמקואות אבל לא קי"ל הכי ורמב"ם בפ' המשנה נדחק ועיין רש"י במס' שבת ס"ה ע"ב מייתי תוספתא דזבה לא בעי מים חיים ועיין שאילת יעב"ץ ח"א ס"ה פ"ה.

[3] שיטה ג' ר"י בעל התוס' מייית ליה מהא דדרש ר"ע בשבת ס"ה /ס"ד/ ע"ב והדוה בנדתה בנדתה תהא עד שתבוא במים וצ"ל פי' הש"ס דה"י ספק מנ"ל לבעלה טבילה אך בא וראה כי בכל פ' נדה לא נזכר לשון דוה אלא נדה ובה אבל דוה לא נזכר ואיך מסיים זאת תורת וגם והדוה בנדתה דוה מאן דכר שמיה אע"כ אפרשה עריות קאי דהתם איש כי ישכב את אשה דוה וקאמר כאן והדוה שנזכר שם היא בנדתה שהזכרה בפ' זו עד שתבוא במים וביאת מים לנדה הזוכרה בפ' זו מק"ו דה"ג הנ"ל ולכאורה קצת דוחק שהזכיר זאת תורת הדוה והלא בפ' זו לא נזכר תור' דוה לבעל' אלא סמיך אמ"ש לעיל ותהי נדתה עליו דמייירי לבעלה בפורש באבר חי והזוכרה דין דוה שייך שפיר זאת תורת.

והנה זקנים הראשונים אמרה והדוה בנדתה שלא תקשט ור"ע פליג א"כ תתגבה על בעלה ויגרשנה פי' דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום אע"כ שתהא בנדתה עד שתבוא במים וזקנים הראשונים הם תלמידי שמאי דלא יגרש אלא א"כ מצא בה דבר ערוה והוה שפיר דרכי נועם כי לא יכול לגרשה ושפיר י"ל שלא תקשט ולדידהו טבילת נדה לבעלה מן התורה י"ל ס"ל טבילת כלים דאורי' ויולפי' לה ממי נדה יתחטא כנ"ל ולדידהו י"ל מקור נפתח לבית דוד לחטאת ולנדה כרד"ק זבה וס"ל זבה בעי מים חיים אבל ר"ע כהלכתא זבה לא בעי מים חיים וע"כ נדה דקרא דזכר' יתפרש מי אדיותא וה"נ אך במי נדה יתחטא בתורה ג"כ מי אדיותא ואהואת ז' וג' קאי ולא אטבילת כלים ולא טבילת נדה לבעלה כלל.

[4] **שיטה ד' הרמב"ם** רפ"ד מה' אי' ביאה כ' מדכתיב ורחצו במים גבי איש כי ישכב אשה שכבת זרע זה בנה **אב לכל הטמאים שאינם עולים מטומאתן אלא ע"י טבילה במים** ולא נודע מקומו איה גם לא הילפותא והבנין אב מ"מ לפי הענין ילפי' מדכתיב ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב הרי קראה הכתוב טמאה לבעלה ויש בנין אב לכל הטמאים שאינם עולים מטומאתן בלא טבילה ועפי"ז י"ל ג"כ הא דמס' שבת י"ג ע"ב דאמר אלי' שלא נשא פנים לתורה דכתיב ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב וע"ד הנ"ל.

עיין רמב"ן ר"פ תזריע ושלשים יום ושלשת ימים תשב על דמי טהרה שר"ל תשב עם בעלה בהיתר תשמיש כי מצינו ימים רבים תשבו לי לא תזני ולא תהי לאיש וה"נ תשב היתר תשמיש רק אל המקדש לא תבוא ע"ש ולפע"ד כבר נזכר איסורא לבעל' לעיל כימי נדת דוהה תטמא וכבר כתבתי דלשון דוהה מרמז על אשה דוה המזוכר בפ' עריות וכתבי טמאה והדר אמר אחר ז' ימים תשב עם בעלה ומדקרי לה טמאה תטמא אינה עולה מטומאה אלא ע"י מים מבנין אב הנ"ל אך צ"ע קצת במסכת שבועות ז' ע"ב יש לי להביא בענין זה ג' טומאת ע"ז ג"ע ש"ד ע"ש וכי גם הם צריכים טבילה וצ"ל אה"נ רוב שופכי דמים מתטמאי' וכן ע"ז אפרש איכא מ"ד דמטמא מדאורייתא עיין בשבת ר"פ ר"ע ועריות הא כל בוועל אפילו בעילת מצוה והותר טמא טומאת ערב ובעי ביאת מים ועדיין צ"ע הגלע"ד כתבתי מה שחנני הי"ת ומי שדעתו רחבה מדעתנו יעמיק יותר ושכר הרבה יטול. משה"ק סופר מפפד"מ.

6. **שולחן ערוך יורה דעה הלכות נדה סימן קצת סעיף לו** [מב] צריך שיהיה המקוה גבוה ממעל לטיבורה (כא) זרת, לפחות.

7. **ביאור הגר"א יורה דעה סימן קצת**

[מב] צריך שיהיה כו'. דאל"כ תשחה הרבה וצריך כדרך גדילתה כנ"ל בסל"ה. וע' ביומא ע"ח א' וצ"ל דעד צוארה דוקא א"צ ...

• **[אבל מ"מ יש דין עד ממעל לטיבורה]**

8. **פתחי תשובה יורה דעה סימן קצת**

(כא) זרת לפחות - [ע"י באר הגולה שכתב שהוא חצי אמה של ו' טפחים וע"י בספר לבושי שרד שכתב דוה אינו ברור כ"כ כי מבואר בירושלמי דיש שני מיני זרת כו' לכן בעת תיקון המקוה ראוי לדקדק שיהא דוקא י"ב גודלין שהוא חצי אמה ואח"כ בהזדמן שמתמעטין המים לא יפחות עכ"פ מ' גודלין וכתב עוד דראוי לכל מורה להשיגח ע"ז כי לדעת הש"ך ס"ק מ"ט יש בזה חשש פסול דיעבד ע"כ ראוי שיתן לאשה העומדת על הנשים בעת טבילה מדה של עשרה גודלין למען תדע ליזוהר בדבר ויזהירנה שאם לא יהיה כ"כ ממעל לטבורה של הטובלת לא **תטבול** אא"כ תוכל לשכב לארץ בתוך המים כמו דף לא שתקפל קצתה על קצתה ויהיו המים עולין למעלה מכל גופה. וגם בכל דיני הטבילה החיוב מוטל על כל מורה להזהיר תמיד להאשה העומדת על הטבילה ולא יסמוך במה שהזירה פ"א רק יהיה רגיל בכך ע"ש]:

9. **ריטב"א על יומא דף עח/א**

גירסת הספרים התינח יוה"כ דליכא מנעל שבת דאיכא מנעל מאי. ברש"י ז"ל מוחק אותו דלא אשכחן מאן דשרי הכי בשבת כי היכי דנימא האי לישנא, אלא ה"ג שבת דאיכא מנעל מאי, וזה הוא שאילה ששואל הש"ס, וכך אפשר לפרש לגירסת הספרים, **והוא לשון זר והרבה יש בתלמוד לישונות זרים שאינם לפי סדר התלמוד:**

10. **תוספות רא"ש על יומא דף עח/א**

אמר ליה לא סבר לה מר להא דרב אשי סנדל לכתחלה לא. תימה הא אמר רב רחומי לעיל לדידי חזי לי לרבינא דעבר דרך מלבוש, [1] וי"ל דתרי רבינא הוו כמו שהוכיח ר"ת בחולין (מ"ח א'), א"נ לדחויי קא מיכוין:

11. **תוספות ישנים מסכת יומא דף עח עמוד א**

א"ל לא סבר מר להא דאמר רב אשי סנדל לכתחילה לא. ק"ל הא רב רחומי הוא דאמר לעיל אנא חזיתיה לרבינא דעבר דרך מלבוש ושמא זה ראייה לפירוש רבי שרגיל לפרש דתרי רבינא הוו [2] אי נמי דחויי דחי ליה רבינא אבל לא סובר כן:

12. המאירי על מסכת יומא דף עח/א

ממה שאמרו בסוגיא זו אנא מזיתיה לרבינא דמטא עורקמא דמיא ועבריאהו לסנדליה דרך מלבוש ואין הדברים נראין חדא שהרי רב אשי חלק עמו ואמר סנדל לכתחלה לא [3] ועוד שהרי רבינא עצמו חזר לחוש לדברי רב אשי ...

13. ספר איזהו מקומן

רב יהודה מצטנן בקרא - הרמב"ם (שנימם עשור ג. ד.) פסק רק הא דמותר להצטנן בפירות, וביאר השיח יצחק דבפירות הוא חידוש טפי מכולן לפי שדרכן להיות לחים, וא"כ מכל שכן שמעינן שמותר להצטנן בכל הנך דסוגיין.

14. ספר איזהו מקומן

והנה לשון הרמב"ם (שנימם עשור ג. ד.) "אפילו כלי מתכות אסור שמא ינתזו מים" וכו', וכתב רבינו מנוח דהרמב"ם הבין דלאו דוקא כסא דכספא וה"ה בשאר כלי מתכות חיישינן, ודחה אית דאמרי שרק בכסא דכספא שהוא חלק חיישינן שישמט מידו. ועי' שיח יצחק (על ד"ה דמזדריב).

רב אשי אמר כסא דכספא חסר נמי אסור משום דמזדריב - רש"י מפרש דמחליק ונשמט מידו וישפכו המים עליו. והר"ח ורי"ף ורא"ש פירשו דשמא כשנצטנן בו יתנענעו המים שבתוכו וינתזו על בשרו. וגירסת הרי"ף והרא"ש "אתי לאזדריבוי".

15. ספר איזהו מקומן

נגובים ולמחר מקנח בה פניו ידיו ורגליו, ערב ת"ב שורה אותה במים ולמחר מעבירה ע"ג עיניו, וכן כי אתא רבה בר מרי אמר וכו' א"ל ר' יעקב וכו' איפכא אמרת לן וכו' :

[א] גירסאות רבות יש בראשונים בב' מימרות הללו: עי' ב' לשונות ברש"י, וכלשון השניה ששמע כ"ה גירסת הר"ח. ועי' גירסת הרי"ף ופירושה בר"ן. ועי' גירסת הרא"ש וביאורה בקרבן נתנאל. ועי' בעל המאור.

וכתב הרמב"ן במלחמות דמ"מ כולן לדבר אחד נתכוונו ואין להקפיד בחילופן. והיינו שלענין יוהכ"פ החמירו יותר מתשעה באב להצטנן במטפחת שרויה, לבד מלשון הרא"ש (ס' ז') דמשמע מגירסתו שתשעה באב חמור מיוהכ"פ. אולם ראה בקרבן נתנאל שהגיה בדבריו עפ"י דברי הרא"ש בתענית. אכן במאירי הביא דיש גורסין שבתשעה באב החמירו והוא משום תוספת אבילות.

ואף לשאר גירסאות הראשונים, איכא דעת ר' יעקב בסוף הסוגיא דאיפכא אמרת לן, ולסברת המאירי היינו לפי שת"ב החמירו טפי משום אבילות. והתו"י פירשו שהיה טובר להחמיר בת"ב משום דדברי סופרים צריכין חיזוק יותר. ומרומי שדה פירש איפכא דס"ל שהעניוין ביוהכ"פ אינם אלא מדרבנן, ובת"ב חמיר טפי דהוי מדברי קבלה, עי"ש. ופירש דבהא פליגי הלשונות אי שאר עניוין דיוהכ"פ מדאורייתא או מדרבנן.

16. ספר איזהו מקומן

ג. [לענין הלכה: פסקו הרמב"ם (שנימת עשור ג. ה.) והטור (מריג. ט.) דיכול לשרות מפה מערב יוהכ"פ ולסוחטה ולמחר להעבירה ע"ג פניו ועיניו.

אולם הרי"ף כתב "ואסיקנא וכו' וערב ינהכ"פ מקנח בה ידיו ורגליו ולמחר מעבירה ע"ג עיניו ואינו חושש, אבל אין שורה במים מעיקרא דחייש לסחיטה" עכ"ל. וכן פסק הרמ"א (מריג. ט.) עפ"י דברי הגה"מ ומרדכי וסמ"ק ומנהגים.

ובקרבן נתנאל תמה על פסק שיטה זו, דהלא ריב"ל עבד הכי ולא חשש, ולמה נבוא ונוסיף גזירות שלא הוזכרו בתלמוד, וכתב דנראה שהיה להם גירסת הלשון השניה דרש"י ועפ"י זה פסקו להחמיר, וכ"כ הלח"מ (שנימת עשור סס) דנראה ודאי שדברי הרי"ף הם הגהה מאיזה תלמיד, והן כגירסא דאית ליה לרש"י, וזה סותר לגירסת הרי"ף עצמו, עי"ש. וע"ע שיח יצחק (על רד"ה מטפחת).

17. ספר איזהו מקומן

אני ראיתי את ריב"ל שיצא בסנדל של שעם ביוהכ"פ וכו' רב יהודה נפק בדהיטני אביי נפיק בדהוצי וכו':

קובץ דינים והערות בעניני מנעל ביום הכפורים:

[א] יש ג' שיטות בראשונים להלכה [עפ"י דברי הר"ן] איזה מנעל מותר ואיזה אסור:

א. הרי"ף והרא"ש וכן הרמב"ם וטור וש"ע פסקו דכל מנעל שאינו של עור מותר ביוהכ"פ ות"ב כדעבדי אמוראי דהכא.

ב. דעת בעל המאור איפכא, דכל המנעלים אסורין, וטעמו משום דרמינן עלה לקמן מהקיטע יוצא בקב שלו, ומסיק רבא דלכו"ע מנעל הוא, ורבא בתרא הוא ונקטינן כוותיה ולא ככל שאר אמוראים שיצאו בסנדל של שעם ודהיטני וכיו"ב. [מיהו לכרוך סודרא אכרעיה ודאי שרי שאינו מנעל כלל].

ותמה עליו הרמב"ן במלחמות דהלא רבא גופיה אמרינן לעיל דנפיק בדיכלי, עי"ש שהוסיף עוד תמיהות, ומסיק דרבא הכי קאמר דר"י ור"מ בקב הקיטע הם דסברי דמנעל הוא, אך רבנן בשבת סו. פליגי עליהו ומוכח דסברי דלאו מנעל הוא. ועי' בהרחבה בלח"מ (שנימת עשור ג. ז.), וע"ע מרכבת המשנה.

ג. שיטת רש"י (ד"ה מנעל הוא) דאף למסקנא לא חשיב מנעל אלא של עץ דומיא דקב הקיטע, אבל שאר מנעלים שרי, ולא פליג רבא על שאר אמוראים, וראה בתו"י ותוס' הרא"ש שעמדו על הסתירה מהגמ' יבמות קב: דמוכח התם שסנדל של שעם חשיב שפיר מנעל וראוי לחלוץ בו, ותירצו בכמה אופנים. ועי' בהרחבה ברמב"ן במלחמות.

ובאחרונים תירצו דעת הרי"ף והרא"ש מקושת בעל המאור, דדוקא קב הקיטע שמחופה עור אמר רבא דלכו"ע מנעל הוא, אך לא פליג על שאר אמוראי להתיר שאר מינים.

18. ספר איזהו מקומן

ה. לענין הלכה - פסק השו"ע (תקנז. טו., וכן מריד. ג.) דדוקא מנעל של עור אסור ושאר מינים מותר, וכך הוא דעת כל הפוסקים לבד מהב"ח (סי' מרי"ד) שחש לשיטת בעה"מ וכן לדברי הסמ"ג והסמ"ק שהביאו תוספתא (ד. ג.) האוסרת אנפילאות של בגד. וכתב הב"ח ראיתי מרבתי שהלכו יחף לגמרי, ואפילו לכרוך על רגליו לא שרי לכתחילה אלא לצורך מצוה. וכ"כ הב"ח גם בהלי' תשעה

והמג"א (צ"ב מקומות הנ"ל) הביא שיטת הב"ח, ברם הט"ז (מריד. א.) האריך שאין לזוז מן המנהג שנהגו כל ישראל לילך במינים הללו, ובפרט שאמוראים עשו כן לכתחילה מי שיחמיר יותר מהם אינו אלא מן המתמיהים.

19. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת יומא דף עח עמוד ב

אלא אמר רבא לעולם דכו"ע מנעל הוא. ופירש"י הלכך ביוה"כ אסור אבל בהיטני והוצא לאו מנעל נינהו, ויש בזה ג' שיטות בראשונים, בדעת רש"י כתבו הראשונים דס"ל לרבא לחלק בין מנעל של עץ דשם מנעל עליו לגבי יוה"כ, משא"כ של שעם ושל גומי דהיטני מותר ביוה"כ.

דעת הרמב"ם במלחמות כאן היא דכל דברי רבא ליישב את ר' יוסי, ובהא ס"ל כר"מ דשם מנעל הוא על של עץ לכל מילי, וכגון לחליצה וביוה"כ, ורק לגבי שבת פליגי אי גזרינן עליו. אבל לרבנן דפליגי לענין חליצה וס"ל דלאו מנעל הוא ה"נ לגבי יוה"כ ומותר לנעלם ביוה"כ, וכל האמוראים דלעיל כרבנן ס"ל, וכן הוא להלכה, דדוקא נעל של עור נעל הוא. ומקרא דואנעלך תחש, וכפי המבואר ביבמות ק"ב ב.

אולם דעת הבעה"מ היא דכיון דרבא קאמר אלא הרי הוא דפליגי על כל אמוראי דלעיל וס"ל דלא שפיר קעבדי דלכו"ע בין לרבנן בין לר"י ור"מ כל אלו הוה מנעל, ושם מנעל עליו לגמרי. ונקטינן כרבא לחומרא למיסר כל אלו ביוה"כ אבל מכרך סודרא אכרעיה הא ודאי תענוג בעלמא ולא מנעל ומותר לכתחילה דהא ליכא מאן דפליגי עליה.

ומאי דקאמר לעיל דרבא נפיק בדיקלי לדעת הבעה"מ גרסינן ליה רבה ולא רבא הסובר כאן דאסור לגמרי. ולהלכה נראה דאע"פ דלא קיי"ל כבעה"מ א, מ"מ נראה דבנעלי גומי המכונים [טניס] יש מקום גדול לאסרו, דהרי דרך מנעל הוא, וצורת מנעל לו, דיש לו עקב וסוליא ונעשה להגן על רגליו, ומגן הוא ולכך לגבי יוה"כ נראה דאין לחלק בינו לנעל של עור.

אבל בנעלי יוה"כ שעשוי סוליתו מחבלים או מבד ואין לו עקב וגם נרגש הוא מקום הליכתו ואין מגן כ"כ על רגלו זהו למהדרין אף על פי שלדעת הבעה"מ נראה גם זה לאיסור, דהרי אסר גם נעלים העשויים מכפות תמרים וכו', מ"מ לא נקטינן כוותיה.

ועיין בב"ח שכתב שרבתי החמירו לילך יחף ביוה"כ והיינו אף בלא אנפילאות עיין שם.

20. ספר איזהו מקומן

(ב) הקשה הר"ן להנך אמוראי וכן להלכתא דכל שאר מינים לא חשיבי מנעלים, א"כ איך היו יוצאין עמם לרה"ר, דקיי"ל יש עירוב והוצאה ליוה"כ פ. והביא שהרמב"ן אכן פירש שהיו נועלין אותן בתוך ביתם בלבד, ודחה דאין במשמע כן, ועוד שמנהג ישראל לצאת בהן אף לרה"ר. ולכך הוא מסיק דביוה"כ פ' שמנעל של עור אסור, דרכן של בני אדם לצאת במינים הללו ולא הוי משאוי וחשיב כמנעל ליום זה.

ד] המנחת חינוך (סיג. ד.) מחדש דאם נעל מנעל האסור ביוה"כ פ' כגון של עור ויצא לרה"ר, חייב חטאת משום הוצאה, דאינו מלבוש אלא משאוי, דהאיסור משוי ליה שם משאוי - עי"ש שהוכיח זאת. והוסיף לחדש דאפילו לסוברים דהוא איסור דרבנן חשיב משאוי.

21. הערות הגר"ש אלישיב מסכת יומא דף עח עמוד ב

אמר אביי התם דאית ביה כתייתין ומשום תענוג. וצ"ל דאביי ס"ד דאע"פ דאין התענוג כאן מעצם המנעל, מ"מ כיון דנעשה התענוג דרך הכתייתין במקום המנעל גזרו בו רבנן משום תענוגי הנעל, דלא יבדילו בין תענוג זה לתענוג שאר מנעלים. אבל הא ודאי לא ס"ד לאסור זאת מדין עינוי התם דלא נאסר אלא ה' עינויים, ופשוט.

22. ספר איזהו מקומן

מאי שנא נעילת הסנדל דאמרי אינשי עבדו ליה הנך נמי אמרי אינשי עבדו ליה:

בענין ספייה לקטן:

והנה כמתני' ריש פירקין (עג:) הבאנו פלוגתת ראשונים אם שאר עינויים חוץ מאכילה ושתייה הוה מדאורייתא. ולכאורה שיטת הרשב"א מוכחת דהן מדאורייתא, דאי מדרבנן מה אכפת לן דאמרי אינשי עבדו ליה.

א] שיטת רוב הראשונים דספייה לקטן אסורה אף באיסור דרבנן, [כן נקטו תוס' ר"ה לג., והרמב"ם (מאכל"א י. כז.), והר"ן ורשב"ץ בנדה לב.], לבד משיטת הרשב"א (צינמות קיד.) דס"ל דאיסור דרבנן מותר לספות לקטן בידים.

23. ספר איזהו מקומן

מכאן שאף ליתן לפנייהם נקרא לספות בידים, אולם בספר זכרון יוסף נקט דכל שמניחים לפנייהם והם נוטלים לבדם נקרא 'הושטה', ולספות בידים היינו שתוחב להם המאכל לתוך הפה.

ב] בגדר 'ספייה בידים לקטן' - כתב מקראי קדש (ימים נוראים סי' מ"ג) דמדברי המג"א

24. משנה ברורה סימן שמג ס"ק ג

ופשוט דאם שמע לבנו ובתו הקטנים שהם מדברים לשה"ר מצוה לגעור בהם ולהפרישם מזה וכן ממחלוקת ושקר וקלות ובעו"ה כמה נכשלין בזה שהם מניחין לבניהם לדבר לשה"ר ורכילות ולקלל ונעשה מורגל בזה כל כך עד שאפילו כשנתגדל ושומע שיש בזה איסור גדול קשה לו לפרוש מהרגלו שהורגל בזה שנים רבות והיה הדבר אצלו בחזקת היתר ודע דשעור החינוך במ"ע הוא בכל תינוק לפי חריפותו וידעתו בכל דבר לפי ענינו כגון היודע מענין שבת חייב להרגילו לשמוע קידוש והבדלה היודע להתעטף כהלכה חייב בציצית וכנ"ל בסימן י"ז וכן כל כיו"ב בין במ"ע של תורה בין בשל ד"ס אבל החינוך בל"ת בין של תורה בין של דבריהם הוא בכל תינוק (ו) שהוא בר הבנה שמבין כשאומרים לו שזה אסור לעשות או לאכול אבל תינוק שאינו בר הבנה כלל אין אביו מצווה למנעו בע"כ מלאכול מאכלות אסורות או מלהלל שבת אפילו באיסור של תורה כיון שאינו מבין כלל הענין מה שמונעו ומפרישו וכן אם הוא כהן אין צריך להוציאו מבית שהטומאה בתוכו אא"כ הוא בר הבנה אזי מצוה על אביו להוציאו כדי להפרישו מן האיסור מחמת מצות חינוך...

25. שפת אמת מסכת יומא דף עח עמוד ב

בגמ' כלה עד כמה א"ל כדתניא אין מונעין תכשיטין כו' קשה מנ"ל דאחר שלשים לאו שם כלה עלה דילמא גם אחרי שלשים נקראת כלה והא דקתני התם ל' משום דשיעור אבילות אינו אלא ל' יום, ובאמת ברש"י בכתובות כ' דכ"ש אחר ל', והמג"א (סי' תרי"ג ס"ק י"ב) כ' דדברי רש"י צע"ג, והי' נראה דס"ל לרש"י דבאבילות אב ואם דמשתעי שם בכתובות דמת אמה של כלה דהשיעור היא יב"ה מ"מ אשה דרשות בעלה עלי' מותרת בתכשיטין ולכן פירש"י כ"ש אחר ל' אבל לא מטעם דנקרא כלה גם אח"כ, שוב ראיתי בשטמ"ק שם בכתובות שהקשה ג"כ ע"ד רש"י מסוגיא דהכא והביא בשם תר"י דבכלה אחר ל' מונעין תכשיטין ממנה, אך השטמ"ק מסיים שם וכ"כ הרא"ה כו' וכ"כ הרמב"ן כו' והם כדברי הרא"ש והר"ן שם בכתובות דגם כל גזירת שלשים כגיהוץ ותספורת אינם נוהגים באשת איש, ולדבריהם כ"ש גזירת יב"ה ליכא בא"א וא"כ דבריהם הפוכים מדברי התר"י לכן אין מובן איך כ' וכ"כ, כאילו הם מסכימים לדיעה אחת.

26. מרומי שדה מסכת יומא דף עח עמוד ב

רש"י. ד"ה אין מונעין כו' ברייתא היא כו'. באריכת הדברים בא רש"י ללמדנו על פירושו בכתובות שם, דכל שלשים יום של אבילות קאמר. ולכאורה הוא נגד סוגיין, דמוכיח מכאן דזמן כלה הוי שלשים יום. אבל רש"י

ס"ל דודאי לא עלה על הדעת דילמא הוי כלה יותר משלשים יום, אלא דלמא פחות משלשים יום. ופשיט מדתניא אין מונעין תכשיטין מן הכלה ל' יום של אבלות. הרי דכלה כל ל' יום. והיה קשה לן לפי הפשט דמי שנעשית אבלה במשך זמן הכלה אמאי אין מונעין תכשיטין כל ל' יום של אבלות, והרי כבר כלו ל' יום של כלה בתוך ל' יום של אבלות. **משו"ה פרש"י דמייירי שנעשית כלה ביום חופתה.** ולמדנו מפירש"י דשבעת ימי הנשואין עולה לל' יום של אבלות כמו ימי מועד, וזהו דעת הראב"ד, ולא כהרמב"ם, וכתבנו מזה בהע"ש סי' ט"ו:

27. שפת אמת מסכת יומא דף עח עמוד ב

שם בגמ' אם מחמת סכנת עקרב מותר, קשה מאי קמ"ל פשיטא דהא פקו"נ דוחה גם עינוי דאכילה ושת', ואפ"ל דקמ"ל דרשאי לילך למקומות השכיחין עקרבים ולנעול מנעל וא"צ למנוע ולישב בביתו דוקא:

28. שערים מצויינים בהלכה

דף עח: ריב"ל יצא בסנדל של שעם ביוה"כ, ואמינא ליה בתענית צבור מאי. משמע ללשון זה שיש מקום להחמיר יותר בת"צ מביו"כ. וכתב במרומי שדה במס' תענית (יג.) דביו"כ יש מצוה גדולה להתפלל בביהכ"נ, ומשום זה מותר לאיסטניס, וריב"ל היה איסטניס כדאיתא בירושלמי, משא"כ בת"ב דאפשר להשאר בביתו, ולא מהני הטעם דהוא איסטניס. ועי' בשפת אמת, אהא דאיתא אם מחמת עקרב מותר לנעול, שהקשה פשיטא דהא סכ"נ הוא, ואפילו אכילה מותר במקום פק"נ, ותירץ דקמ"ל דרשאי לילך למקום שצריך לו, אפי' כשיצטרך ע"י כך לנעול מנעלים משום עקרבים. ונראה ל' הטעם לכל זה עפ"י מה דאמרינן בסמוך וכי כל תענוג דלאו מנעל הוא מי אסור ביוה"כ, והרי דשאר תענוגים מותר ביוה"כ, דסוף סוף יו"ט הוא, משא"כ בת"ב, ולפ"ז ה"נ דאין להצטער יותר ממה שחייבה התורה מחמש עינויים,

וכדאמרי' לעיל (עד:): יכול ישב בחמה או בצנה כדי שיצטער כו', ואדורבה יש בזה איסור. וכ"כ בתשו' מהרש"ג (ח"ב סי' קי) שאסור לאדם לעשות פעולות של צער ועינויים שונים חוץ מחמש עינויים, כי יוה"כ בכלל יו"ט, ויש לו עונש משום ביזוי יו"ט. ועי' באוה"ח הקדוש (אמור טז-כט) שכתב בהדיא שכן הוא דעת הקראים להטריח הגוף במלאכות כבודות כדי לענות גופם, ואין לעשות כן. וע"ע באלף המגן (סי' תרי ס"ק טז) ובקצה המטה (שם ס"ק לט).

29. ספר איזהו מקומן

אמר שמואל אם מחמת סכנת עקרב מותר - פירש"י דכל אדם מותר במקום שיש לחוש לעקרבים. ובשיח יצחק כתב דהטור וב"י (סי' מרי"ד) ביארו כונתו דאף משום חששא בעלמא מותר [וכ"כ בתוס' יוה"כ פ], אך יש לפרש דקמ"ל אף בברי היזקא דמותר בנעילת הסנדל אפילו דיכול להנצל במנעל של שאר מינים, לפי דלא פלוג רבנן.

30. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת יומא דף עח עמוד ב

אם מחמת סכנת עקרב מותר. והיינו אפילו בחשש רחוק שמצד דין פיקו"נ לא היינו צריכים לחשוש, דאי בחשש קרוב פשיטא הוא. ומה חידש שמואל.

31. קונטרס "אז ישיר" בעניני ירח האיתנים הנדפס בהמאור: מאמר ג' "סוד חליצת נעליים וכפרת יום הכיפורים"

חליצת נעליים כסמל - ביאורים ותירוצים

בשו"ת שואל ומשיב (מה"ת ח"ג סי' קכ"ג), מאריך לבאר את הסמל הטמון בנעילת נעליים העשויות מעור בהמה, ובזה מבאר את ענין ברכת 'שעשה לי כל צרכי' ומיישב מקצת מן השאלות שהקשינו.

השואל ומשיב מבאר, שכידוע, ישנם בכריאה ארבע דרגות במעלת הנבראים, דומם, צומח, חי, ומדבר, וסדר הבריאה הוא, שהדומם נכנס אל הצומח, שנכנס אל החי, שנכנס אל המדבר. יוצא איפה שהמדבר עומד בראש כל הנבראים, ולכן כדי להמחיש את דרגתו ושלטונו על כל הנבראים לובש נעלי עור העשויות מבהמה, שבזה הוא מראה ששאר הנבראים נועדו לשרתו. בזה מבואר, שברכת 'שעשה לי כל צרכי' לא באה כדי לתת שבח על הנעליים כנגד נוסף, אלא הכוונה לשלטון על הנבראים, שהנעליים מסמלות שזה באמת 'כל צרכי', שבנבראים האדם מוצא את כל צרכיו.

כעת ניתן להבין שזהו הטעם, שכשהאדם עומד על אדמת קודש עליו לחלוץ את מנעליו, כיון שבאדמת

קודש אין את סדרי הבריאה הרגילים, אלא אדרבה, במקום זה הוא יורד מדרגתו, ומאבד את שליטתו על הנבראים. הדומם שבאדמת קודש עולה בדרגתו על שאר הנבראים כיון שיש בו קדושה יתירה, ועל האדם לחלוץ את מנעליו כדי שתראה הכרתו במעלת המקום הקדוש. [יתכן לומר, שזה הטעם לדין שהבאנו לעיל, שבמקדש חובה על כל אדם לחלוץ את נעליו.] בביאור זה, מבאר השואל ומשיב אף את ענין חליצת הנעל שבא במקום מצות יבם. היבם נחשב - מבחינה הלכתית - לשולט על היבמה מאחר והיא מיועדת אליו כדי להקים את בית אחיו. על ידי חליצת הנעל, האשה בעצם קונה את חירותה מן היבם, ופעולת החליצה היא המורה על שחרור משליטת היבם, ועל כן, ההלכה קובעת שעל היבם לדחוף את רגלו בקרקע בחזקה, שלא יראה כאילו הנעל נופלת מאליה, אלא האשה היא זאת שחולצת את הנעל וכפי שנתבאר. הכלל העולה מדבריו, שהנעליים מסמלים את השליטה, וחליצתן מורים על שלילת השליטה.

בדרך דומה, מבאר הגאון ר' שלמה זלמן אוירבך (קובץ מבקשי תורה ט"ז-י"ז) את הטעם, שרק נעלי עור אסורים בלישה ביום הכיפורים ובתשעה באב כמבואר בשולחן ערוך (או"ח תרי"ד), ונעליים מחומרים אחרים מותרים, והטעם הוא, שכיון שנעלי עור מסמלים את שלטון האדם על יתר הנבראים, אין זה מתאים שביום כמו יום הכפורים, בו האדם עומד לפני קונו ומכניע את עצמו כדי לבקש כפרה על נפשו, שביום זה ילבש דבר המסמל את עליונותו ושליטתו על הנבראים. כמו כן, בתשעה באב, יום בו אנו מתאבלים על בית המקדש שחרב ועל חורבן ירושלים וגלות ישראל, נוהגים אנו להימנע מנעילת נעלי עור, כיון שנעלי עור מסמלים את שליטת האדם בנבראים, והלא ידועים דברי החכם מכל אדם שאמר (קהלת פרק ח' פס' ח') 'אין שלטון ביום המות'. זהו א"כ הטעם, שאבלים בכלל ואבלים על חורבן המקדש מכללם, חולצים את נעלי העור שלרגליהם, המסמלות בימים כתיקונם את שלטון האדם על הנבראים.

חליצת נעליים ומכירת יוסף

...אך יתכן לבאר את ענין חליצת הסנדל של יום הכפורים באופן אחר, דהיינו, שאף ביום הכיפורים ישנו ענין להזכיר ולהיזכר במעשה מכירת יוסף. יוסף נמכר תמורת נעליים כפי שמבואר בנביא, ועל כן, ביום הכיפורים, שהוא יום כפרה על העוונות, חובה עלינו להתבונן בגורמים ובתוצאות של מכירת יוסף, ולהשתדל לתקן אותם. מכירת יוסף נגרמה על ידי מידת הקנאה, שהובילה לבסוף לשנאת חינם, ומאחר וביום הכיפורים אנו מנסים לתקן את הפגמים האלו שבין אדם לחבירו [נוסף על מה שאנו מבקשים כפרה על עבירות שבין אדם למקום], אנו מונעים מעצמינו נעלי עור, כדי שנזכור את מכירתו של יוסף ואת ההשלכות החמורות שבאו בעקבות מכירה זו...

יתכן לומר שישנו קשר בין הטעמים הללו. המלאכים, כידוע, אינם סובלים מחסרונותיו של האדם הגשמי במידות רעות דוגמת הקנאה, ועל כן על ידי חליצת הסנדל, אנו משתדלים להתעלות מעל לחסרונות הגשמיים שיש בנו, ובפרט להתנתק מהמידות הרעות הגורמות שנאת חינם...

תשעה באב, יום חורבן בית אלוקינו, ויום הכפורים, שהוא היום הקדוש ביותר, הינם שני ימים שונים זה מזה במהות ובתוכן, אך עם זאת ישנם מספר נקודות משותפות לימים אלה.

בשני ימים אלה אנו חולצים את נעלי העור שלרגלינו, ובשני הימים האלה ישנה תפילה או קינה שענינה עשרה הרוגי מלכות, ביום הכיפורים אנו אומרים את הפיוט הפותח ב'אלה אזכרה' ובתשעה באב את הקינה הפותחת ב'ארזי הלבנון'.

מכירת יוסף ויום הכיפורים - קשרים נוספים

מכירת יוסף ביום הכיפורים

מכירת יוסף, למעשה, משפיעה על ענינים נוספים ביום הכיפורים וכפי שיבואר. נוסח הווידי שהינו כה מרכזי ביום הכיפורים קשור למכירת יוסף, וכן נוסח התפילה אף הוא נקבע בהשפעת מכירת יוסף. נראה לומר, שלמכירת יוסף יש השפעה כה גדולה על יום הכיפורים, **מפני שמכירת יוסף, שחיטת השעיר, וטבילת הכתנת, אירעו ביום הכיפורים!**

המקור לקביעת מועד מכירת יוסף, נמצא בספר היובלים (פרק ל"ד - מכירת יוסף - שנת 2149), ועל פי זה יתכן לבאר מדוע עוון מכירת יוסף תופס מקום כה נכבד בעבודת יום הכיפורים.

(יא) ובשנה השביעית לשבוע ההוא שלח את יוסף לראות את שלום אחיו מביתו שכמה. (יב) וימצאם בארץ דותן, ויארו בו ויתנכלו אותו להמיתו. (יג) ויהי בהנחמם על מחשבתם וימכרוהו לאורחות ישמעאלים. (יד) ויורידו אותו מצרימה וימכרוהו לפוטיפר סריס פרעה שר הטבחים כהן און. (טו) וישחטו בני יעקב שעיר עזים ויטבלו את כותנת יוסף בדמו, וישלחו אותה אל יעקב בעשירי לחודש השביעי. (טז) ויביאו אותה אליו, ויאחזהו השבץ בהתאבלו על מותו, ויאמר חיה רעה אכלה את יוסף. (יז) וכל אנשי ביתו היו איתו ביום ההוא, ותתפעם רוחם ויתאבלו עימו כל היום. (יח) ויקומו בניו וביתו לנחמו, וימאן להתנחם על בנו. (יט) וביום ההוא שמעה בלהה כי אבד יוסף, ותמת באבלה עליו בהיותה בקרפטיפה. (כ) וגם דינה בתו מתה אחרי אבוד יוסף. האבל המשולש הזה קרה את ישראל בחודש אחד. (כא) ויקברו את בלהה לעומת קבורת רחל וגם את דינה בתו קברו שמה. (כב) ויתאבל על יוסף שנה אחת, ולא הסיר מעליו את האבל, ויאמר כי ארד אל יוסף אבל שאולה. (כג) לכן נועד בקרב בני ישראל להתאבל ביום העשירי לחודש השביעי ביום אשר הגיע שמע אבל יוסף אל יעקב אביו. (כד) לבקש בו כפרה בשעיר עזים בעשור לחודש השביעי אחת בשנה על חטאתם, כי הפכו את רחמי אביהם לאבל על יוסף בנו. (כה) וביום הזה נועד להם להתאבל בו על חטאתיהם ועל כל פשעיהם ועל עוונותם, להטהר ביום הזה אחת בשנה

...

נעליים כסמל לעולם הגשמי

...השל"ה פותח צהר בביאור מהות לבישת הנעליים, ועל ידי ביאור זה ניתן ליישב חלק מהשאלות שהקשינו. הוא פותח בביאור ההבדלים שיש בין האופן בו נצטווה משה רבינו לחלוץ את נעליו ובין האופן בו נצטווה יהושע. משה רבינו נצטווה לחלוץ את שתי נעליו – 'של נעליך מעל רגליך' – לשון רבים, לעומת יהושע שרק נצטווה לחלוץ נעל אחת – 'של נעלך מעל רגליך' לשון יחיד.

מדוע על משה היה מוטל לחלוץ את שתי נעליו, כאשר ליהושע הספיקה חליצת נעל אחת, ואיזה משמעות יש לחליצת הנעל?

בשל"ה (שמות - פרשת שמות - דרך חיים תוכחות מוסר), מאריך לבאר למה רומזות הנעליים ומה הענין בחליצתן, וז"ל:

של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא (שמות ג, ה). וביהושע (ה, טו) כתיב, של נעלך מעל רגלך כי המקום אשר אתה עומד עליו קודש הוא. יש שלושה שינויים, א' בכאן אמר נעליך לשון רבים, ושם אמר נעלך בלשון יחיד. הב' בכאן אמר אדמת קודש ושם לא נאמר תיבת אדמת. השלישי שם כתיב ויעש כן וכאן לא נאמר. **הענין יש שני מיני לבושי עור לאדם. האחד עור בהמה דהיינו מנעלים שלובש. הב' הוא עור עצמו** כמו שנאמר (איוב י, יא), עור ובשר תלבישני, והוא החומר העכור אשר בזה נמשל כבהמות נדמה. והנה נלקח האדם מהאדמה, והיה ראוי להיות גופו אדמת קודש כתנת אור ב'א', רק כשקלקל נעשה חומר עכור ומלוכלך בעור ובשר. ומשה רבינו ע"ה הגיע לבסוף למעלה כי קרן אור פניו, גופו הקדוש נודרך ונעשה כתנת אור ב'א'. והיה מוכן לזה מיום הולדו, כמו שנאמר (שמות ב, ב), ותרא אותו כי טוב, וארז"ל (סוטה יב, א), נתמלא הבית כולו אור. הרי שהותחל מיד לאירי ונשלם לבסוף כי קרן אור. ואחד ממעלת נבואת משה רבינו ע"ה על כל הנביאים הוא, שהיה מקבל הנבואה בלי רתת וביטול כח החומרי שבו, כמבואר הענין במקומו. והטעם בשביל שנודרך חומר והוא אספקלריא המאירה. **וענין גילוי הקדושה למשה רבינו ע"ה וליהושע לא היה בשוה, כי המקום אשר עמד עליו יהושע הוא קודש, יהיה המקום אשר עמד עליו משה רבינו ע"ה בערכו קודש קדשים. ועל כן הוצרך משה לקדש את עצמו ביותר. וזהו שרמז לו הקב"ה שצריך להסיר שני מיני נעלים, דהיינו עור**

הבהמה, ואח"כ עור ובשר, כלומר שיזדכך חומר לגמרי, ולזה לא זכה יהושע. וזהו ענין אדמת קודש המוזכר במשה רבינו ע"ה, כי חלק האדמה שבו נעשה קודש. ועל כן ביהושע נאמר ויעש כן שחלץ מנעליו, ובמשה שרומם גם כן על עור ובשר שלו לא שיך לשון עשייה, כי אינו מעשה גשמי בפועל, רק התלבשות קדושה וטהרה. ועוד דלא שיך לומר ויעש, כי אף שהתחיל להזדכך לא נגמר עד לאחר מתן תורה דקדן אור פניו. ראוי לאדם ללמוד מכאן, האדם שהוא במקום קודש צריך לקדש את עצמו ביותר, ואם מגיע למקום עוד יותר מקודש, צריך להתקדש בתוספות קדושה ביותר וביותר

כוונתו, **דהנה ישנם שני סוגי עור, עור האדם, ועור הבהמה שהאדם לובש בנעליו.** עור הבהמה מרמז לכל עניני הגשם שבעולם, דהיינו לחפצים הגשמיים שהאדם אוסף במשך ימי חייו, ועור האדם שבא לרמז על גשמיותו של האדם [ובאמת לולא חטאי אדם הראשון, היינו זוכים להיות מלובשים באור ולא בעור, שזה מורה על התפשטות הגשם אך לא זכינו לכך]. **כשהאדם עומד במקום קדוש, עליו להתפשט מהחומר, מעניני הגשם, ועל כן כשעמד משה רבינו והקב"ה קרא אליו שיגש אל הסנה, אל השכינה הקדושה, ציוה אותו שיסיר נעליו - 'של נעליך' - וכוונת הציווי היתה שיזדכך מן החומר כדי להתקרב אל השכינה.** משה רבינו זכה לאספקלריא המאירה, דהיינו התפשטות גשמית מלאה, [וכמו שכתוב 'ואתה פה עמוד עמד' שמשוה רבינו פירש מן האשה, וכן עלה להר סיני לארבעים יום ללא אכילה ושתייה], וזוהי הכוונה בזה שנצטווה להסיר את שני מנעליו, לרמז על התפשטות גמורה מכל דבר גשמי. יהושע, לעומת זה, צווה להסיר נעל אחת, כיון שאע"פ שהיתה לו התפשטות מן הגשם בדרגה מסוימת, דהיינו עניני הגשם שבעולם, מכל מקום לא הגיע לדרגתו של משה שהצליח להתפשט מגופו ממש, ונשאר במגבלות בר אנוש.

העולה מהדברים הנ"ל, שהנעליים מסמלות את העולם הגשמי, את החומריות של האדם ואת גסות טבעו, ועל ידי שהאדם מסיר את נעליו, הוא מראה, שביכולתו להזדכך מן החומר ולהתקרב אל הרוחניות. **כדי להתקרב אל השכינה, כדי לנסות לגעת בעולם הרוחני, על האדם להסיר את שלשלאות החומר הקושרות אותו אל עולם הגשם, ומונעות ממנו קירבה לעולם הרוחני, עליו להסיר מנעליו בבחינת 'של נעליך', אך גם אחרי הזדככות והסרת מניעות החומר, אין האדם יכול להשתחרר לחלוטין מעולם הגשם, ממציאות החומר, ולכן הקב"ה ציוה את יהושע 'של נעליך', תסיר נעל אחת, עשה ככל שביכולתך כדי להיטהר ולהזדכך מן העולם הגשמי, אך לא תוכל להתנתק לחלוטין.** ברם, איש אחד הצליח להשתחרר ממגבלות בר אנוש, ולהתקרב למדרגת המלאכים בטולי חומר, והוא משה רבינו אדון הנביאים. משה רבינו, עליו העידה התורה 'פה אל פה אדבר בו במראה ולא בחידות ותמונת ה' ביט', הוא האיש שהקב"ה ציוהו 'ואתה פה עמוד עמד' שיפרוש מן האשה, הוא האיש שעלה להר סיני ושהה שם ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי', הוא האיש היחיד בתולדות האנושות שהצליח להשיל ממנו את כל כבלי החומר, ולהזדכך למדרגה גבוהה זו, ועל כן הקב"ה ציוה אותו 'של נעליך' בלשון רבים, כיון שעליו להשתחרר לחלוטין ממגבלות העולם הגשמי עולם החומר...

טעם לחליצת הנעליים ביום הכיפורים

אחרי שעלה בידינו ביאור זה בחליצת הנעל, נוכל לחזור להבנה עמוקה יותר בטעם החיוב של נעילת הסנדל ביום הכיפורים.

כפי שהבאנו לעיל מדברי פרקי דר"א, כלל ישראל חולצים את נעליהם ביום הכיפורים, כיון שהם דומים למלאכי השרת. הרא"ש (מס' יומא – פרק ה' סי' כ"ד) מבאר את דברי הפדר"א, וז"ל:

כדאיתא בפירקא דרבי אליעזר (פמ"ו ע"ש) ראה סמאל שלא מצא חטא בישראל ביום הכפורים ואמר רבון העולם יש לך עם אחד כמלאכי השרת. מה מלאכי השרת יחיפי רגל אף ישראל יחיפי רגל ביום הכפורים. מה מלאכי השרת אין להם קפצים כך ישראל עומדים על רגליהם ביום הכפורים. מה מלאכי השרת אין בהן אכילה ושתייה אף ישראל כן ביום הכפורים. מה מלאכי השרת שימת שלום ביניהם אף ישראל ביום הכפורים כן. מה מלאכי השרת נקיים מכל חטא אף ישראל כן ביום הכפורים. ומתוך מדרש זה נהגו באשכנז הרבה בני אדם שעומדים כל היום בזקיפה. ונהגו לטבול בערב יום הכפורים... וסמכו אמדרש תנחומא בפרשת ואתחנן ביום הכפורים שהם נקיים כמלאכי השרת

הנה בדברי הרא"ש אנו רואים, שישנו סדר לדברים, וראשית כל אנו חולצים את הנעליים, ולאחר מכן נמנעים מאכילה ושתייה, ולבסוף יש שלום בכלל ישראל, דהיינו אחדות בין אדם לחבירו, ולבסוף אנו נקיים מכל חטא. הביאור הוא, שביום הכיפורים אנו מתנתקים עד כמה שאפשר מן הצד הגשמי שבאדם,

חולצים את הנעליים שהם סמל החיבור לעולם החומר, ונמנעים מאכילה ושתייה שהם פעולות הנצרכות לקיום בעולם הגשמי. הצד הגשמי שבתוכנו הוא הגורם לפירוד ולהתרחקות אחד מן השני, ועל כן, על ידי התרחקות והימנעות מעניני הגשם או מסוגלים להתקרב זה לזה ולהתאחד יחד. ההתרחקות מסממני הגשמיות, נצרכת, כדי להתקרב לצד הרוחני נטול הגשמיות, על ידי זה אפשר להגיע לאחדות שלימה ולשלום בין האנשים דוגמת המלאכים שאין בהם קנאה [כדלהלן], והתוצאה הסופית היא שאנו עומדים במצב של נקיות מכל חטא.

תוספת לביאור זה, שהצד החומרי שבאדם הוא הגורם לחטאים ולפירוד, נמצא בדברי רבנו בחיי (שמות פר' ו' פס' ג') שהבאנו לעיל, וז"ל: כי המלאכים אין ביניהם קנאה ... ומפני שכולן נסכמים לדעת אחת והיא השגת הבורא יתברך... וכיון שאין להם אלא רצון אחד ודעת אחת מן הנמנע שתהיה הקנאה מצויה בהם... כלומר, המלאכים שנמצאים בעולם שכולו רוחני, אין ביניהם קנאה, וכל רצונם לשרת את הקב"ה ולקיים רצונו, ואין להם שום דעה עצמית או רצון אישי לפעולה כלשהי, ועל כן אין שום אפשרות שתשרור ביניהם מדת הקנאה. הן הן הדברים, שככל שהאדם ישכיל להתקרב למדרגה זו, בה הוא נטול השפעות מן העולם הגשמי, יזכה להגיע למצב בו שוררת אחדות בתוך כלל ישראל, ואז יוכל להתקרב אל הקב"ה להיטהר ולהודוך.

חליצת הנעליים, הינה הפעולה המסמלת ניתוק מהשפעות עולם החומר והתקרבות אל עולם הרוח, ועל כן ביום הכיפורים, ששאפתנו ומגמתנו היא הקירבה אל הקב"ה, אנו חולצים את הנעליים כדי לסמל את מהותו של היום הקדוש. כדי להשיג את המטרה הנעלה של יום קדוש זה – כפרה וטהרה – מן ההכרח להיות מאוחדים זה עם זה, ואין אפשרות להשיג אחדות זו כל עוד המציאות הגשמית גורמת לפירוד ועל כן כשאנו משילים מעלינו את סמלי הגשמיות אנו יכולים ומסוגלים להתאחד ולהגיע לתכלית היום – כפרה וטהרה.

ענינו של יום הכיפורים, כפי שביארנו לעיל, הינו כפרה על חטא מכירת יוסף, שהוא שורש לכל החטאים שבין אדם לחבירו. לעיל הארכנו לבאר, שחליצת הנעליים ביום הכיפורים היא זכר למכירת יוסף שנמכר עבור נעליים, אך לפי הדברים הנ"ל הטעם עמוק יותר, והוא, מאחר ושורש חטא שנאת חינם הינו החיבור לעולם הגשמי, אנו חולצים ביום הכיפורים את הסמל לעניני גשמיות – את הנעליים – כדי להדגיש, שמניעת שנאת חינם וריבוי אחדות הינם ענינים מרכזיים ביותר ביום הכיפורים!

=====

1. דף על הדף יומא דף עח עמוד ב

וראה בתוס' ישנים כאן כתבו, דהסיבה שהותר למלך ולכלה לרחוץ את פניהם ביום הכיפורים היא משום שאיסור רחיצה מן התורה הוא רק ברחיצת כל הגוף ע"כ

וכתב בספר מרפסין איגרא (ע' קז - ח) להקשות, דהרי ההלכה כר"י לעיל (ע"ג ע"ב) דח"ש אסור מן התורה, ונמצא כי אף רחיצת חלק מן הגוף אסורה מן התורה?

[1] ותירץ הגאון ר' חיים קנייבסקי שליט"א, דיתכן שהתוספות ישנים סוברים שאיסור חצי שיעור לא נאמר אלא באיסורי אכילה בלבד.

[2] עוד תירץ בזה הגאון ר' מיכל יהודה לפקוביץ שליט"א דהגדרת מעשה רחיצה, הינה רחיצת כל גופו, ואין זה שיעור במעשה רחיצה. ולכן הרטבת הפנים במים לא נחשבת כחצי שיעור האסור, אלא כמעשה שאינו רחיצה ולכן הותר, ע"כ.